

УДК 811.161.2'373:811.161.2'06(092)

DOI 10.31654/2520-6966–2022–20F-106–119–131

Бойко Н. І.

доктор філологічних наук, професор
кафедри української мови, методики її навчання та перекладу
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Самборин В. Л.

аспірантка кафедри української мови, методики її навчання та перекладу
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Об'єктивація концепту *війна* в повісті Григора Тютюнника «Климко»

*У статті виявлено та схарактеризовано лексико-семантичні засоби об'єктивації концепту **війна** в повісті Григора Тютюнника «Климко», простежено семантичні зв'язки ядерної, насколяядерної та периферійної зон концепту **війна** зі складниками емотивно-оцінних лексико-семантичних зон. Концепт **війна** в повісті має лексичні засоби об'єктивації, сукупність яких репрезентує план вираження відповідного лексико-семантичного поля, зосередженого навколо домінанти, представленої ім'ям цього концепту. Навколо імені концепту зосереджені лексичні одиниці, які відображають динаміку подій, сприйняття їх персонажем. Лексеми насколяядерної зони наповнені специфічними функційно-стилістичними вимірами, вони зазнають контекстуальної актуалізації своїх асоціативних та емотивно-оцінних семантичних планів.*

Лексико-семантичне поле концепту засвідчує суб'єктивне бачення, розуміння, оцінювання й відтворення подій війни в повісті. Особливості об'єктивації концепту пов'язані з віком головного персонажа, його емоційними станами й реакціями.

*Специфіку об'єктивації концепту **війна** в повісті Григора Тютюнника «Климко» вбачаємо в різнобічних його характеристиках, у зв'язках із концептами, належними до емотивно-оцінних лексико-семантичних зон. Аналіз контекстів повісті на основі лексико-семантичного поля концепту **війна** засвідчує, що автор об'єктивує риси представників української ментальності, протиставляючи їх жорстокості загарбників. Людству відомі численні воєнні операції, баталії, у яких брали участь мільйони людей, до яких воно було причетне і які не можна зітерти з пам'яті кожної людини, незалежно від її національності, держави, віку, статі тощо. На жаль, це жахливе явище українці змушені переживати і сьогодні, у ХХІ сторіччі.*

Ключові слова: концепт, війна, ядерна, насколяядерна, периферійна, зона, персонаж, Григір Тютюнник.

ХХІ століття – період інтенсивного розвитку лінгвістичних досліджень, розвою нових напрямків, які передбачають вивчення мови як

різновиду пізнавальної діяльності людини. Пізнаючи світ, особистість оперує певними лінгвокогнітивними одиницями – концептами, що виникають завдяки здатності людини виокремлювати із загальної інформації про світ типові стійкі ознаки явищ та систематизувати їх. Вивчення особливостей мовної концептуалізації саме через концепти вже протягом тривалого часу належить до пріоритетних напрямків у сучасній лінгвістиці [7; 19; 20; 25].

Мовознавці визначають концепти як структуровані одиниці, що концептуалізують фрагменти довкілля, а також наші почуття і відчуття, емоційний світ, поведінку, наше ставлення до дійсності та інших людей. Через концептуальну базу довкілля формується концептуальна система окремого індивіда й відіграє домінуючу роль у процесі його емоційно-психічної діяльності, визначенні оцінного рівня реалій повсякденного життя [7].

Концепти характеризують як ментальні одиниці й складники свідомості, що постають певними посередниками між реальним світом і мовою. Концепт містить і реальну дійсність, і культурну інформацію, і почуттєву сферу, у якій усе це осмислюється, фільтрується, трансформується й систематизується. Тому «концепти утворюють своєрідний культурний пласт, що функціонує між людиною та середовищем. Вони наявні у свідомості (ментальному світі) людини у вигляді «пучків» понять, знань, асоціацій, переживань, які не тільки мисляться, а й переживаються» [16, с. 215].

В українському мовознавстві дослідження концептів актуалізовано в працях В. Жайворонка, А. Загнітка, Н. Данилюк, І. Голубовської, Т. Космеди, Ж. Краснобаєвої-Чорної, А. Мартинюк, О. Морозової, М. Полюжина, О. Селіванової, Л. Федорюк та багатьох інших учених.

Огляд літератури з досліджуваної проблеми засвідчує, що концепт більшість мовознавців усвідомлює як ментальне утворення, що поєднане з певним фрагментом довкілля, явищем чи поняттям, уявленнями, знаннями про нього. Концепт обов'язково викликає певні асоціації, переживання, етнічно мотивовані (інваріантні, колективно напрацьовані), поняттєво структуровані й локалізовані в ядерній зоні, а інші репрезентують індивідуальну, нестійку периферію [25, с.6]. Узнявши за основу таке визначення концепту, дослідники виокремлюють його інваріантні ознаки: «1) мінімальна одиниця людського досвіду в його ідеальному уявленні; 2) експлікованість через слово; 3) наявність польової організації; 4) є основною одиницею оброблення, збереження та передавання інформації; 5) «розмитість» кордонів; 6) культурна й соціальна маркованість; 7) має універсальні й індивідуальні компоненти для носіїв певної мови»

[25, с. 6]. Лексеми (їх сполучення) та фраземи об'єктивують концепти в мові й уможливають доступ до концептуальних знань.

Об'єктом ґрунтовних лінгвокогнітивних студій було чимало концептуальних одиниць, проте особливості вербалізації концептуалізованого поняття *війни* в українській лінгвостилістиці розглядалися спорадично. Певні фрагменти аналізу концепту ВІЙНА демонструють праці Л. Венедиктової, В. Верьовкіна, О. Колесника, В. Міщенко, П. Нікітіної, Н. Бойко, Г. Яворської та ін.

Відтворення війни в ідіостилі Григора Тютюнника активніше вивчали з літературознавчого погляду, аналізуючи образи дітей воєнної доби (С. Ленська, П. Фещенко, Л. Манян, А. Ремша та ін.). Образні модифікації концепту *війна* в текстопросторах братів Тютюнників досліджувала Н. Бондар.

Водночас актуальним залишається вивчення концепту ВІЙНА на матеріалі художніх творів тих письменників, які були учасниками чи свідками її жаклих подій, а потім відтворили, змалювали їх крізь призму художніх образів.

На долю українського народу дісталася одвічна боротьба за право бути незалежними, жити мирно і спокійно у своїй країні. Не лише протягом віків, а й сьогодні українці кров'ю і сльозами виборюють своє право бути вільними. У ХХІ сторіччі йде кровопролитна війна, повторюються події ХХ століття, яке донедавно вважалося найтяжчим для українського народу, бо саме в ньому «український народ зазнав таких бід і втрат, яких не мав за всю попередню багатовікову історію: три революції, дві світові і громадянська війни» [5, с. 111; 17, с. 268]. Ці події знайшли своє відображення у художніх творах письменника, який на собі відчув гіркоту сирітства, бачив загублені долі і життя, глибоко й емоційно усвідомлював трагедію українського народу.

Тему війни порушено майже в кожному творі Григора Тютюнника, у низці з них мотив війни належить до провідних («Климко», «Облога», «В сутінки», «Вогник далеко в степу», «На згарищі», «Чудасія», «Червоний морок», «Смерть кавалера», «Дивак», «Кленовий пагін», «Сито, сито...», «Бовкун», «Тайна вечеря», «Печена картопля», «Поминали Маркіяна», «Гвинт», «Оддавали Катрю»).

Мета статті – з'ясувати специфіку об'єктивзації концепту ВІЙНА в повісті Григора Тютюнника «Климко».

Лінгвістичний аналіз концепту «передбачає виокремлення істотних ознак предмета, поняття, явища, «занурених» у культуру етносу та об'єктивованих у мовленні, для виявлення яких необхідне звернення до фактів історії, філософії, психології, соціології та інших суміжних наук» [3, с. 117].

Концепт ВІЙНА в повісті має лексичні засоби об'єктивації, сукупність яких репрезентує план вираження відповідного лексико-семантичного поля, зосередженого навколо домінанти, представленої ім'ям цього концепту.

Термін «війна» у Словнику української мови витлумачено так: «1. Організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо. 2. перен. Стан ворожнечі між ким-небудь; суперечка, сварка з кимсь; боротьба» [22, т. 1, с. 669]. За цими офіційними й науково «сухими» дефініціями завжди в уяві постають тисячі жорстоких битв, боїв і людських смертей, страждання, кров, сльози, подвиги, зради тощо. Це зовсім не повний перелік тих емотивних асоціацій, які спроможне викликати ім'я концепту – жахливо-містке слово «війна». Усі ці асоціації цілком закономірні, оскільки будь-яка війна залишає невідворотний слід у житті поколінь навіть через сотні років після свого завершення. Тому про війну згадують і пишуть усі – письменники, військові, політики, ветерани, сучасники, «діти війни», – бо кожен має право на свій власний спомин і погляд, на оцінку тих подій.

Значеннєвий простір концепту на лексико-семантичному (вербальному) рівні постає як лексико-семантичне поле. Лексеми, поєднані на основі спільних характеристик, репрезентують таке поле. У межах поля функціонують лексичні одиниці, семантика яких нейтральна, прозора (ядро й насколядерна зона) або образна, емотивно-оцінна, імпліцитна (периферія поля). Перші реалізують узуальні оцінні виміри наслідків воєнних подій і належать до ядра та насколядерної зони концепту. Художні контексти маніфестують особливості індивідуально-авторського розуміння і бачення війни, а лексеми, що образно, асоціативно її характеризують, належать до периферії. Узуального визначення війни, на першій погляд, цілком достатньо, проте незаперечним залишається той факт, що суб'єктивне бачення, розуміння, оцінювання й відтворення подій війни – явище специфічне, пов'язане з функційно-стилістичними вимірами, з актуалізацією асоціативних та емотивно-оцінних семантичних планів лексем.

Репрезентантами лексико-семантичного поля концепту ВІЙНА в повісті постали лексеми: *війна, война, бій, гармати, солдат, партизани, поліцаї, бомби, голод, карабін, бомбовози, літаки, дим, полум'я, лиха година* та ін., які формують відповідно ядерну, насколядерну та периферійну зони концепту.

Виокремлення лексем, належних до ядерної зони концепту, здійснено на основі їхньої характерної та виразної семантичної

близькості, домінування номінативної функції таких лексем. Вони виокремлюють найважливіші для свідомості представників певного етносу ознаки й риси позначуваного поняття.

У повісті «Климко» ядро лексико-семантичного поля концепту *війна* репрезентоване іменем концепту. Лексему *війна* автор використовує в мові повісті найчастіше як темпоральний маркер концепту: 1) «*Люди торгувалися не весело, як було до війни, а з якоюсь похмурою настирливістю, наче бороли один одного і ніяк не могли побороти...*» [24, с. 409]; 2) «*—Ну й люди ж! Наче до війни таких і не було. — Біда наплодила...*» [24, с. 410]; 3) «*...при базарних воротах чийсь тонюній голос (були до війни морожениці з такими голосами, загадав Климко) набридливо скиглив...*» [24, с. 408]. Усі три контексти об'єктивують темпоральні семи (йдеться про час «до початку бойових дій») та репрезентують низку психо-емоційних характеристик людини, які слугують конкретизаторами негативно-оцінного концепту ВІЙНА. Перший контекст передає негативний психо-емоційний стан людей на базарі, актуалізуючи оцінні семи «похмурість», «настирливість», «боротьба» на тлі зіставлення часових вимірів – період до і під час війни. Другий контекст моделює причиново-наслідкові зв'язки, які об'єктивують негативний вплив війни на морально-етичну поведінку людей. Простежено реалізацію екзистенційних мотивів на основі контекстуальних синонімів *війна – біда*. Увиразають контекст засоби експресивного синтаксису та метафорична структура *біда наплодила*, у якій дієслово актуалізує семантичні плани «з'явитися кому-, чому-небудь небажаному, негативному, шкідливому» та «у значній (великій) кількості» [22, т. 5, с. 153]. Війна (*біда*) породила (дала можливість розмножитися) негативним рисам характеру. Третій контекст об'єктивує неприємні відчуття персонажа, спричинені фонаційним враженням від почутого (*набридливо скиглив*). Метонімічну модель *голос скиглив* увиразнює демінутив *тонюній*, що можна кваліфікувати як епітет-оксиморон.

Як фонетичний варіант розмовного характеру функціонує лексема *война*, реалізуючи негативно-оцінні семантичні плани, увиражені лексичним повтором та прислівником негативного змісту. Форму *война* вживає солдат-чех, мовлення якого персонаж характеризує негативно: «*...сказав солдат і заджеркотів щось швидко-швидко*». «*Він [чех] оглянув Климкові ноги, обсипані курятами, брудні й побуряковілі од холоду... Затим набрав оберемок соломи, ще раз оглянувся на Климка, похитав головою: «Война, война... Плохо...*» [24, с. 389]. Портретування персонажа воєнної доби вибудовано через соматизм *ноги* та з участю негативно-оцінних номінацій, що викликають співчуття.

До ядерної зони належить і лексема *бій*, що визначає сам процес як сутичку ворожих військ або військових з'єднань, його тривалість, інтенсивність воєнних дій тощо: «А через півмісяця – сталося те зранку – після короткого **бою** на станцію зі степу прийшли італійці» [24, с. 398].

Навколоядерну зону концепту ВІЙНА в повісті репрезентують лексеми та словосполучення, для яких характерна виразна семантична близькість до ядра, вони називають найважливіші для свідомості людини події та явища війни, їхні ознаки: *воєнні дії, оборона, воєнне дійство, стратегія бойових операцій, пряме влучення, німецький обоз, німецькі літаки, короткий бій, наступ, відступ* та ін. Мілітарна лексика (одиничні лексеми чи словосполучення, що являють собою семантико-синтаксичне об'єднання двох повнозначних слів, які передають зміст субконцепту) розширює, конкретизує значеннєвий план ядерного концепту, його ознаки та специфічні риси. Об'єктиватори споріднених концептів експлікують такі семантичні плани: 1) війна – смерть: «– **Пряме влучення...** – квапливо розказував хтось. – У тендер, їх вугіллям **побило...**» [24, с. 386]; «Від переїзду вдарила довга **автоматна черга**» [24, с. 425]; 2) війна – фізичний біль: «Від переїзду вдарила довга **автоматна черга**. **Климка штовхнуло в груди і обпекло так боляче, гостро, що в очах йому попливли червоногарячі плями**» [24, с. 425]; 3) війна – руйнування споруд, матеріальних цінностей: «**Незабаром німецькі літаки розбомбили станцію**» [24, с. 391]; «...італійські солдати отаборилися в школі і вчинили там **галасливий курячий бенкет** (вони **ламали парти, розкладали в шкільному саду вогнища і смалили над ними курей, з реготами й співами)**»; «**Бомба влучила і в барак, і його розвалило, розкидало в усі боки, а рештки стін і простінків згоріли**» [24, с. 391]; «**Рештки стін і простінків згоріли у Климка на очах – швидко, як тріски**» [24, с. 391]; 4) війна – постійний страх: «А поміж тими, що товпилися коло тачок, поповзло не знайоме Климкові слово: «**Облава!.. Облава!..!**» [24, с. 412]; «**Климко завмер, не знаючи, що йому робити: схопитися, крикнути, ворухнутися?..**»; «**Знову бухнув постріл, уже ближче, куля десь угорі тікнула**» [24, с. 425]; «**Нараз у висілку глухо хлопнув постріл. Потім коротко диркнув автомат**» [24, с. 425]; 5) війна – сум, страждання (сльози, плач): «**Другого дня по тому, як не стало дядька Кирила, дід Бочонок прийшов до Климка в барак, мовчки заплакав, притулившись товстим плечем до одвірка, і, втерши сльози, присів біля Климка на стілець**» [24, с. 390]; «**На маленькому базарному майдані щоденно, з ранку до вечора, стояли мовчазні**

люди...» [24, с. 399]; «Звідти було чути **плачі...**» [24, с. 413]; «...за-тулила обличчя руками і **заплакала**» [24, с. 413]; «Дівчина, бліда, з величезними карими очима, в яких аж **кричала безпорадна мука од страху**» [24, с. 413].

Периферію поля в повісті репрезентує низка рідше вживаних і семантично віддалених чи лише частково пов'язаних із ядерними та навколядерними компонентами, із вужчими значеннєвими планами лексем [3]. Лексичні та фразеологічні одиниці, уналежені до периферії поля, представляють як стилістично нейтральні, так і стилістично марковані чи образні найменування. Багатозначні лексеми, належні до периферії, можуть уходити зі своїми нейтральними (первинними) значеннями до складу споріднених лексико-семантичних полів і реалізувати «концептуальну семантику цього поля лише у спеціально організованих контекстних умовах» [3, с. 118]. Об'єктиватори суміжних концептів експлікують такі семантичні плани: 1) війна – пограбування (грабїж): «...італійці **кинулися грабувати і брали не тільки їжу, а й одяг, де кращій**» [24, с. 399]; «...кімнату було **пограбовано й затоптано брудними черевиками**» [24, с. 402]; 2) війна – жаль: «**Не те що жити – моторошно й жаль дивитися було на стареньку приземкувату школу з чорними, як синяки, вибитими вікнами...**» [24, с. 391]; 3) війна – голод, злидні: «**Надивилися вже на голодом змучених людей**» [24, с. 399]; «**Ну, тоді пухни з голоду!**» [24, с. 401]; «**Люди торгувалися не весело..., а з якоюсь похмурою настирливістю...**» [24, с. 409]; 4) війна – фізичне виснаження: «**На останній підводі, що трохи відстала від обозу, скулившись, сидів у передку солдат і, видно, куняв – пілотка зсунулася йому на вухо, плечі обвисли, обличчя вткнулося в розстебнуту вгорі, з піднятим коміром шинелю**» [24, с. 387]; 5) війна – чужа мова (неукраїнська вимова): «– **Кто ти єсть? Климко мовчав, здивувавшись не німецькій вимові солдата**»; «– **О-у, Клім Ворошілоф!** – реготнув солдат. – **Клім! Розумем... Тут єсть твоей дом?**»; «...солдат **заджеркотів щось швидко-швидко**»; «**Вони сердилися і то по-своєму, то по-німецьки кричали, вибалушивши чорні циганські очі...**»; «**Пуф! Пуф!** – і кілька разів повторив слово «**партизан**» [24, с. 389].

У повісті «Климко» найчастотнішими об'єктиваторами концепту ВІЙНА постають такі слоти його фрейму: 1) воєнні дії та оборона (воєнне дійство, стратегія бойових операцій) – **пряме влучення, стріляли, розбомбили, автоматна черга, облава, бій, постріл** та ін.; 2) учасники війни (бойових дій) – **солдат, німці, чех, італійці, партизани, поліцаї** та ін.; 3) різновиди зброї – **карабіни, яструбок,**

бомби, літаки, гармати, автомати та ін.; 4) результати військових дій – полонені, бранці, руйнування, розвалило, розкидало, згоріли, пограбували, полум'я, дим, голод та ін.; 5) транспортні засоби періоду війни – бомбовози, обози та ін.

До периферії поля належать лексеми та фраземи, які слугують засобами образної (побудованої на асоціативних зв'язках) об'єктивації суміжних концептів, наприклад: «А ще краще, якби ти подався на села та пристав до якоїсь бабусі в поміч та й перебув цю **лиху годину**» [24, с. 390–391]. Контекстуальне значення **лиха година** – війна. Ці семантичні плани словосполучення **лиха година** експлікує і в інших творах Григора Тютюнника: «...хорошого мало, **лиха година...**»; «Якби ж воно не така **лиха година**, то, мо', з нього щось і вийшло б» («Сито, сито...») [5, с. 116].

Увиразнюють і підсилюють трагічне світосприйняття війни контексти повісті, де наявні лексичні повтори, ампліфікаційні описи воєнних подій (1) та лексеми, що моделюють асоціативні образи війни (2): 1. «Климко бігав у той день з висілковими хлопчиками за балку дивитися збитий наш яструбок і бачив здалеку, як бомби влучали в депо, у вагони, як похитнулася і повільно впала водогінна вежа, а в повітрі над полум'ям і димами після кожного вибуху моторошно завивали уламки рейок. Бомба влучила і в барак, і його розвалило, розкидало в усі боки, а рештки стін і простінків згоріли у Климка на очах – швидко, як тріски. Пожежі ніхто не гасив, бо станція горіла вся, горіли депо і шахта, а два паровози, що встигли відійти за посадку біля кладовища, клично і сумно гули в два неоднакові гудки» [24, с. 391]; 2. «Од них [вагонів поїзда] **віяло ліками, димом польових солдатських кухонь, гарячими на сонці уламками літаків і гармат...**» [24, с. 386].

Художні означення (епітети) також увиразнюють трагізм описуваних подій, тяжкий емоційно-психологічний стан персонажів, впливаючи на почуття читачів, які глибоко відчують трагедію того, що відбувалося колись і відбувається сьогодні на українській землі.

Периферійна зона лексико-семантичного поля концепту ВІЙНА, репрезентована образними засобами, у повісті розташована ближче до зразків фрагментарної об'єктивації концепту, ситуативних його характеристик, проте вона значно розширює і збагачує емоційну зону, акцентуючи на негативних почуттєвих станах, реакціях персонажів на реалії воєнного лихоліття. Концепт ВІЙНА об'єктивований на тлі страждання змучених війною людей, українського народу загалом та крізь призму сприймання війни героями повісті, а особливо – щемливих емоційних реакцій і станів головного персонажа Климка.

Емоційна зона концепту здійснює свій вплив на почуттєву сферу читача, формує «настрій твору», на чому наголошував Григор Тютюнник: «Загальне враження починається із слова, речення, навіть розділових знаків. Якщо ти зайвим чи недописаним словом скалічив речення – ти скалічив і настрої твору, а разом з тим загальне враження. Речення художнє – як чаша терпіння. Воно повинне бути повним, але не переповненим» [23, с.68].

Отже, специфіку об'єктивації концепту ВІЙНА в повісті Григора Тютюнника «Климко» вбачаємо в різнобічних його характеристиках, у зв'язках із концептами, належними до емотивно-оцінних лексико-семантичних зон. Аналіз контекстів повісті «Климко» на основі лексико-семантичного поля концепту ВІЙНА засвідчує, що автор об'єктивує риси представників української ментальності, протиставляючи їх жорстокості загарбників. Людству відомі численні воєнні операції, баталії, у яких брали участь мільйони людей, до яких воно було причетне і які не можна зітерти з пам'яті кожної людини, незалежно від її національності, держави, віку, статі тощо. На жаль, це жахливе явище українці змушені переживати і сьогодні, у XXI сторіччі.

Перспективним вважаємо подальше дослідження концепту ВІЙНА на матеріалі творів як братів Тютюнників, так і сучасних українських авторів.

Література

1. Бартацук О., Ніколаєва А., Тарасюк М. Вербалізація концепту «війна» в романі Г.Вдовиченко «Маріупольський процес». *Філологічний дискурс: зб. наук. праць / гол. ред. Віталій Мацько. Хмельницький: ХГПА, 2020. Вип.11. С.78–91.*
2. Богдан С. Вербалізація війни в епістолярних текстах Лесі Українки. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Мовознавство. Тернопіль: ТНПУ, 2014. Вип. 2 (24). С. 43–49.*
3. Бойко Н. І. Специфіка лексико-семантичного поля концепту «війна» в кіноповісті О. Довженка «Україна в огні». *Література та культура Полісся, № 102. Серія «Філологічні науки». № 17. С. 116–130.*
4. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексико-графічний і функціональний аспекти: монографія. Ніжин: ТОВ «Видавництво Аспект-Поліграф», 2005. 552 с.
5. Бондар Н. Образні модифікації концепту війна в текстопросторах братів Тютюнників. *Філологічні науки. 2016. Вип. 23. С. 111–118.*
6. Васянович Є. Психолінгвістичний аналіз асоціативного поля війна як фрагменту мовної картини світу українських студентів-гуманітаріїв. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 31 (70) № 1 Ч. 1. 2020. С. 13–17.*

7. Вежбицкая А. Семантические универсалии и базисные концепты. Язык. Семиотика. Культура. Москва: Языки славянской культуры, 2011. 568 с.
8. Верьовкін В. Український пісенний фольклор як сфера вербалізації концепту ВІЙНА. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2012. № 12. С. 42–45.
9. Гром'як Р.Т., Ковалів Ю.І., Теремко В.І. Літературознавчий словник-довідник. Київ: Академія, 2007. 752 с.
10. Жайворонко В. Війна. Антологія знаків української етнокультури: словник-довідник. Київ: Наукова думка, 2018. С. 96.
11. Колесник О.С. Концепт війна в аспекті лінгвосоціології та лінгвокультурології. Мовні і концептуальні картини світу. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2014. Вип. 48. С. 216–230.
12. Кононенко В. І. Концептологія в лінгвістичному аспекті. *Мовознавство*. 2006. № 2–3. С. 111–117.
13. Ленська С. Образ дітей війни у творах Гр. Тютюнника, В. Близнеця, М. Вінграновського. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. № 5. С. 15–18.
14. Міщенко В., Дубик В. Метафора концепту «Війна» в сучасному франкомовному політичному дискурсі. *Вісник Львівського університету*. Серія «Іноземні мови». Львів, 2013. Вип. 21. С. 190–196.
15. Огар А. Вербалізація концепту ВІЙНА в сучасному художньому дискурсі. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*: збірник наукових праць. Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2019. С.38–47.
16. Полюжин М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 4. С. 214–224.
17. Ревегук В. Полтавщина в роки другої світової війни (1939–1945). Полтава, 2004. 288 с.
18. Ремша А. Григор Тютюнник. «Климко». Паралель між життям автора і сюжетом твору. Воєнне дитинство в повісті. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колежіумах*. 2011. № 7–8. С. 133–138.
19. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля. Київ, 2010. 844 с.
20. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрямки та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля. Київ. 2008. 712 с.
21. Семегин Т. С. Концепт та суміжні з ним поняття. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов, 2011. Вип. 5. С. 247–250.
22. Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
23. Тютюнник Г.М. Із щоденників і записників. Вічна загадка любові. Літературна спадщина Григора Тютюнника. Спогади про письменника / упорядкув. та прим. А. Шевченка. Київ, 1988. С. 25–136.
24. Тютюнник Г.М. Облога: Вибрані твори. Київ: Пульсари, 2005. 832 с.

25. Федорюк Л. В. Концепт смерть в українській когнітивно-мовній картині світу: структура, статика і динаміка. Автореф. дис. ... канд. філол. наук. 10.02.01 – українська мова. Вінниця, 2018. 22 с.

References

1. Bartashchuk O., Nikolaieva A., Tarasiuk M. Verbalizatsiia kontseptu «viina» v romani H.Vdovychenko «Mariupolskyi protses». Filolohichni dyskurs: zb. nauk. prats / hol. red. Vitalii Matsko. Khmelnytskyi: KhHPA, 2020. Vyp.11. S.78–91.
2. Bohdan S. Verbalizatsiia viiny v epistoliamykh tekstakh Lesi Ukrainky. Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii Movoznavstvo. Ternopil: TNPU, 2014. Vyp. 2 (24). S. 43–49.
3. Boiko N.I. Spetsyfika leksyko-semantychnoho polia kontseptu «viina» v kinopovisti O. Dovzhenka «Ukraina v ohni». Literatura ta kultura Polissia, №102. Serii «Filolohichni nauky». № 17. S. 116–130.
4. Boiko N. I. Ukrainska ekspresyvna leksyka: semantychnyi, leksyko-hrafichnyi i funktsionalnyi aspekty: monohrafiia. Nizhyn: TOV «Vydavnytstvo Aspekt-Polihraf», 2005. 552 s.
5. Bondar N. Obrazni modyfikatsii kontseptu viina v tekstoprostorakh brativ Tiutiunnykiv. Filolohichni nauky. 2016. Vyp. 23. S. 111–118.
6. Vasianovych Ye. Psykholinhvistychnyi analiz asotsiatyvnoho polia viina yak frahmentu movnoi kartyny svitu ukrainskykh studentiv-humanitariiv. Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii. Tom 31 (70) № 1 Ch. 1. 2020. S. 13–17.
7. Vezhbitskaia A. Semanticheskiye unyversaly y bazysnyie kontsepty. Yazyk. Semyotyka. Kultura. Moskva: Yazyky slavianskoi kul'tury, 2011. 568 s.
8. Verovkin V. Ukrainskyi pisennyi folklor yak sfera verbalizatsii kontseptu VIINA. Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli. 2012. № 12. S. 42–45.
9. Hromiak R.T., Kovaliv Yu.I., Teremko V.I. Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk. Kyiv: Akademiia, 2007. 752 s.
10. Zhaivoronok V. Viina. Antolohiia znakov ukrainskoi etnokul'tury: slovnyk-dovidnyk. Kyiv: Naukova dumka, 2018. S. 96.
11. Kolesnyk O.S. Kontsept viina v aspekti linhvosemiotyky ta linhvokulturolohii. Movni i kontseptualni kartyny svitu. Kyiv: Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. 2014. Vyp. 48. S. 216–230.
12. Kononenko V. I. Kontseptolohiia v linhvistychnomu aspekti. Movoznavstvo. 2006. № 2–3. S. 111–117.
13. Lenska S. Obraz ditei viiny u tvorakh Hr. Tiutiunnyka, V. Blyznetsia, M. Vinhranovskoho. Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli. 2009. № 5. S. 15–18.
14. Mishchenko V., Dubyk V. Metafora kontseptu «Viina» v suchasnomu frankomovnomu politychnomu dyskursi. Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii «Inozemni movy». Lviv, 2013. Vyp. 21. S. 190–196.
15. Ohar A. Verbalizatsiia kontseptu VIINA v suchasnomu khudozhnomu dyskursi. Ridne slovo v etnokul'turnomu vymiri: zbirnyk naukovykh prats.

Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Ivana Franka. 2019. S.38–47.

16. Poliuzhyn M. Poniattia, kontsept ta yoho struktura. Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky. 2015. № 4. S. 214–224.

17. Revehuk V. Poltavshchyna v roky druhoi svitovoi viiny (1939–1945). Poltava, 2004. 288 s.

18. Remsha A. Hryhir Tiutiunnyk. «Klymko». Paralel mizh zhyttiam avtora i suzhetom tvor. Voienne dytynstvo v povisti. Ukrainska mova y literatura v serednikh shkolakh, himnaziakh, litseiakh ta kolehiumakh. 2011. № 7–8. S. 133–138.

19. Selivanova O. O. Linhvistychna entsyklopediia. Poltava: Dovkillia. Kyiv, 2010. 844 s.

20. Selivanova O. O. Suchasna linhvistyka: napriamky ta problemy: pidruchnyk. Poltava: Dovkillia. Kyiv. 2008. 712 s.

21. Semehyn T. S. Kontsept ta sumizhni z nym poniattia. Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Serii 9. Suchasni tendentsii rozvytku mov, 2011. Vyp. 5. S.247–250.

22. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh. Kyiv: Naukova dumka, 1970–1980.

23. Tiutiunnyk H.M. Iz shchodennykiv i zapysnykiv. Vichna zahadka liubovi. Literaturna spadshchyna Hryhora Tiutiunnyka. Spohady pro pismennyka / uporiadkuv. ta prym. A. Shevchenka. Kyiv, 1988. S. 25–136.

24. Tiutiunnyk H.M. Obloha: Vybrani tvory. Kyiv: Pulsary, 2005. 832 s.

25. Fedoriuk L.V. Kontsept smert v ukrainskii kohnityvno-movnii kartyni svitu: struktura, statyka i dynamika. Avtoref. dys. ... kand. filol. nauk. 10.02.01 – ukrainska mova. Vinnytsia, 2018. 22 s.

N. I. Boyko

Doctor of Philological Sciences, professor

Department of the Ukrainian language, methods of its teaching and translation

Mykola Gogol Nizhyn State University

V. L. Samborin

post-graduate student of the Department of Ukrainian Language, methods of its teaching and translation at Mykola Gogol Nizhyn State University

The objectivation of the concept of war in the Hryhir Tyutyunyk's story "Klymko"

The article identifies and characterizes the lexical-semantic means of objectifying the concept of war in Hryhir Tyutyunyk's story "Klymko", traces the semantic connections of the nuclear, peri-nuclear and peripheral zones of the concept of war with the components of emotional-evaluative lexical-semantic zones. The concept of war in the story has lexical means of objectification, the totality of which represents the plan of expression of the corresponding lexical-semantic field, centered around the dominant represented by the name of this concept. Lexical units are concentrated around the name of the concept, which reflect the dynamics of events, their perception by the character. Lexemes of the perinuclear zone are filled with specific functional and stylistic dimensions, they undergo contextual actualization of their associative and emotive-evaluative semantic plans.

The lexical-semantic field of the concept testifies to the subjective vision, understanding, evaluation and reproduction of the events of the war in the story. Features of objectification of the concept are related to the age of the main character, his emotional states and reactions.

The specificity of the objectification of the concept of war in Hryhir Tyutyunnyk's story "Klymko" can be seen in its versatile characteristics, in connections with concepts belonging to emotive-evaluative lexical-semantic zones. The analysis of the contexts of the story based on the lexical-semantic field of the concept of war proves that the author objectifies the features of representatives of the Ukrainian mentality, contrasting them with the brutality of the invaders. The specificity of the objectification of the concept of war in Hryhir Tyutyunnyk's story "Klymko" can be seen in its versatile characteristics, in connections with concepts belonging to emotive-evaluative lexical-semantic zones.

Humanity knows numerous military operations, battles in which millions of people participated, in which it was involved and which cannot be erased from the memory of every person, regardless of his nationality, state, age, gender, etc. Unfortunately, Ukrainians are forced to experience this terrible phenomenon even today, in the 21st century.

Key words: *concept, war, nuclear, perinuclear, peripheral, zone, character, Hryhir Tyutyunnyk.*